

Kommittédirektiv

Stärkt lönsamhet, konkurrenskraft och ökad livsmedelsproduktion i norra Sverige

Beslut vid regeringssammanträde den 23 april 2026

Sammanfattning

En särskild utredare ska analysera förutsättningarna för och lämna förslag på åtgärder för att stärka lönsamheten, konkurrenskraften och robustheten i livsmedelsproduktionen i norra Sverige. Syftet med utredningen är att bättre tillvarata produktionsresurserna och förbättra förutsättningarna för ökad livsmedelsproduktion i norra Sverige. Förslagen ska utgöra ett underlag för regeringen i arbetet med att öka den svenska livsmedelsproduktionen och säkerställa en robust livsmedelsproduktion i hela landet.

Utredaren ska bl.a.

- analysera primärproduktionens och livsmedelsindustrins utveckling i norra Sverige utifrån livsmedelskedjans struktur samt geografiska och demografiska förutsättningar,
- bedöma hur primärproduktionens och livsmedelsindustrins utveckling i norra Sverige skiljer sig från utvecklingen i övriga Sverige avseende sårbarheter och hinder som försvårar för livsmedelsproduktion,
- identifiera faktorer som möjliggör en ökad livsmedelsproduktion,
- föreslå åtgärder för att stärka lönsamhet, konkurrenskraft och robusthet så att livsmedelsproduktionen i norra Sverige kan öka, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2027.

Uppdraget att analysera förutsättningarna för och lämna förslag på åtgärder för att stärka lönsamheten och konkurrenskraften i livsmedelsproduktionen i norra Sverige

I propositionen En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet (prop. 2016/17:104) föreslogs en strategi för en långsiktigt hållbar och konkurrenskraftig livsmedelskedja. Strategin ska ses som en plattform som politiken fram till 2030 ska utformas från. I enlighet med regeringens förslag i propositionen godkände riksdagen att det övergripande målet för livsmedelsstrategin ska vara (bet. 2016/17:MJU23, rskr. 2016/17:338):

- En konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Riksdagens beslut utgör en stabil grund för det fortsatta arbetet med att stärka livsmedelskedjan men sedan beslutet fattades har mycket förändrats i omvärlden. Stora utmaningar för livsmedelskedjan har föranlett regeringen att intensivt arbeta med att stärka livsmedelskedjans konkurrenskraft i syfte att öka den svenska livsmedelsproduktionen i enlighet med riksdagens beslut. Det arbetet beskrivs i Livsmedelsstrategin 2.0 (LI2023/00161).

Ökad robusthet i livsmedelskedjan är ett fokusområde för Livsmedelsstrategin 2.0. För att möta de särskilda utmaningar som är förenade med livsmedelsproduktion i norra Sverige aviserade regeringen därför sin avsikt att tillsätta en utredning med syfte att stärka lönsamhet, konkurrenskraft och produktion i norra Sverige.

Stabil lönsamhet för företag inom livsmedelskedjan är den viktigaste faktorn för att enskilda företag ska vara motståndskraftiga. En god lönsamhet ger utrymme för företagen att vidta förebyggande åtgärder, göra anpassningar och spara till en ekonomisk buffert i en osäker omvärld.

Parallellt med att regeringen arbetar med att stärka förutsättningarna för lönsamhet och konkurrenskraft pågår ett omfattande arbete med att återuppbygga det civila försvaret i Sverige, där livsmedelsförsörjningen är en

central del. Inom beredskapssektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten pågår uppbyggnaden av program för stöd till investeringar som behövs för att klara livsmedels- och dricksvattenförsörjning, avlopp och avfallshantering vid störda förhållanden, som företag och kommuner inte kan genomföra med befintliga resurser. I början av 2025 öppnade Statens jordbruksverk möjligheten att ansöka om stöd inom ramen för investeringsprogrammet, ett rådgivnings- och investeringsstöd för ökad robusthet inom primärproduktionen av livsmedel, se regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Statens jordbruksverk.

Riksdagen har efter regeringens förslag i budgetpropositionen för 2026 avsatt medel för beredskapslagring av spannmål och kritiska insatsvaror inom primärproduktionen, men även för senare led i livsmedelskedjan. Jordbruksverket inledde i oktober 2025 upphandling av spannmål för beredskapslagring och lagerhållning i de fyra nordligaste länen som är särskilt viktiga ur ett militärstrategiskt perspektiv.

Sveriges fyra nordligaste län utgör drygt hälften av Sveriges yta, samtidigt som jordbruksproduktionen i området utgör en liten del av Sveriges totala jordbruksproduktion. Förutsättningarna för jordbruksproduktionen i norra Sverige skiljer sig från förutsättningarna i södra Sverige, med utmaningar som bl.a. kortare odlingsssäsong, kärvare klimat och långa avstånd. Det gör att lantbruk i norra Sverige har sämre förutsättningar för lönsamhet jämfört med lantbruk i andra delar av Sverige (Jordbruksverkets årsrapport för nationella stödet till jordbruket i norra Sverige 2024).

Klimatet i norra Sverige begränsar vilka bär och grönsaker som går att odla. Det gäller även odling av vall och spannmål. Klimatet gör även att djurhållare har sämre förutsättningar för att odla foder vilket innebär att kompletterande foderinköp ofta behöver göras. Det leder i sin tur till högre foderkostnader.

Odlingsförutsättningarna gör att det sällan går att ta fler än två vallskördar per år i norra Sverige, medan det i södra Sverige ibland går att ta upp till fem skördar av vall per år. Det behövs alltså större arealer för att producera samma mängd vallfoder i norra Sverige som i södra Sverige. Detta, tillsammans med en mer spridd ägandestruktur av jordbruksmark, leder till längre och därmed dyrare transporter av skördar och gödsel i norra Sverige.

Långa avstånd och låg befolkningstäthet påverkar förutsättningarna för livsmedelsproduktion i norra Sverige på flera sätt, t.ex. genom att möjligheterna för samverkan med grannar och andra lantbrukare är sämre. Det kan handla om begränsade möjligheter till erfarenhetsutbyte, maskinsamverkan och tillgång till extra arbetskraft. Det blir även längre avstånd till mejerier, slakterier, maskinhandel, verkstäder och andra aktörer i livsmedelskedjan, som exempelvis butiker och restauranger.

Samtidigt finns potential för att öka livsmedelsproduktionen i norra Sverige. Ett ökat intresse för norrländska produkter inklusive småskalig livsmedelsförädling och större efterfrågan på produkterna, både nationellt och internationellt, bedöms möjliggöra en större marknad. En ökad livsmedelsproduktion i form av mark som brukas och fler betesdjur ger dessutom bättre förutsättningar för biologisk mångfald och bidrar till att flera miljömål ska kunna nås.

I norra Sverige finns det god tillgång till jordbruksmark, inklusive mark som relativt nyligen tagits ur produktion. Området har även en relativt sett mindre förekomst av växtskadegörare och annan smitta, än södra Sverige. Ett förändrat klimat, som redan i dag har förlängt odlingssäsongen, bedöms också kunna medföra nya möjligheter för ökad livsmedelsproduktion i norra Sverige, se Jordbruksverkets rapport (Förutsättningar för stärkt lönsamhet och konkurrenskraft för livsmedelsproduktion i norra Sverige 3.1.17-01646/2026). Ett förändrat klimat innebär även utmaningar för livsmedelsproduktionen, t.ex. i form av perioder av torka eller mycket nederbörd vid för jordbruket olämpliga tillfällen, att skadegörare och växt- samt djursjukdomar sprids norrut i ett varmare klimat.

I dag består en stor del av svenskt vattenbruk av odling av kallvattensarter såsom röding och regnbåge vilket är ett relativt kostnads- och miljöeffektivt sätt att producera livsmedel. Merparten av produktionen finns redan i norra Sverige och ny forskning indikerar att denna fiskodling i vattenmagasin kan öka och samtidigt bidra med att återställa en naturlig näringsämnesnivå i näringsfattiga vatten och omgivande ekosystem. Regeringen bedömer att fiskodling har stor potential att bidra till att öka livsmedelsproduktionen i norra Sverige.

Rennäring och förädling av renprodukter är ett klimateffektivt sätt att producera unika livsmedel. Rennäringen nyttjar naturligt förekommande

förnybara födoresurser och bidrar till miljö kvalitetsmålet om en storslagen fjällmiljö. Även om rennäringen är av en begränsad omfattning i ett nationellt perspektiv kan den vara av stor vikt för livsmedelsberedskapen på lokal nivå.

Utredaren ska därför

- analysera primärproduktionens och livsmedelsindustrins utveckling i norra Sverige utifrån livsmedelskedjans struktur samt geografiska och demografiska förutsättningar,
- bedöma hur primärproduktionens och livsmedelsindustrins utveckling i norra Sverige skiljer sig från utvecklingen i övriga Sverige avseende sårbarheter och hinder som försvårar för livsmedelsproduktion och
- identifiera faktorer som möjliggör en ökad livsmedelsproduktion.

Uppdraget att bedöma ändamålsenlighet och effektivitet i befintliga insatser för primärproduktionen och livsmedelsindustrin

Frågan om livsmedelsproduktion i norra Sverige har varit viktig under lång tid. Enligt artikel 142 i Sveriges anslutningsfördrag till EU har Sverige rätt att betala ut ett långsiktigt nationellt stöd för att säkerställa att jordbruksverksamhet kan behållas i särskilda regioner. Alltsedan Sveriges anslutning till EU 1994 har Sverige betalat ut nationellt stöd till områden med försvårande förhållanden, t.ex. kort odlingssäsong, kärvare klimat och långa avstånd. Det nationella stödet till jordbruket i norra Sverige lämnas för produktion av komjölk, getter, slaktgrisar, smågrisar, ägg, potatis, bär och grönsaker. Dessutom lämnas stöd för transport av komjölk mellan produktionsplats och uppsamlingscentrum eller platsen för första bearbetning. Stödet finansieras helt av den svenska staten och regleras i förordningen (1996:93) om nationellt stöd till jordbruket i norra Sverige samt i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:37) om nationellt stöd till jordbruket i norra Sverige.

Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag i budgetpropositionen för 2026 att förstärka det nationella stödet till jordbruket i norra Sverige med 120 miljoner kronor årligen under perioden 2026–2028.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik och fiskeripolitik skapar, bl.a. genom rätt stöd och ersättningar, grundläggande förutsättningar för att nå målen i

livsmedelsstrategin. Det svenska genomförandet av EU-politiken inom dessa områden är regeringens viktigaste och mest omfattande verktyg för att öka lönsamheten och konkurrenskraften i primärproduktionsledet.

Inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitikens ges stöd till jordbruket, bl.a. genom investeringsstöd där företag i vissa län i Norrland kan få ett högre investeringsstöd. Inom vissa stöd och ersättningar har villkor utformats med särskild hänsyn till norra Sverige. Det går även att söka ett flertal stöd inom den gemensamma jordbrukspolitikens via Sametinget. Kompensationsstödet är en annan åtgärd som syftar till att kompensera jordbruket i områden med sämre förutsättningar för att odla.

För att minska sårbarheten är det viktigt att skapa goda förutsättningar även för små jordbruks- och livsmedelsföretag, som ofta brottas med bristande lönsamhet samtidigt som de kan ha många regelverk att förhålla sig till. Det är viktigt att regelverken möjliggör för företagen att ändra och utveckla sin produktion och tillämpa innovativa metoder. Det möjliggör såväl att kunna dra nytta av marknadens efterfrågan som att öka resurseffektiviteten i produktionen och minska sin sårbarhet.

Utredaren ska därför

- bedöma ändamålsenlighet och effektivitet i befintliga insatser för primärproduktionen och livsmedelsindustrin i norra Sverige.

Uppdraget att göra en internationell jämförelse

Dagens livsmedelsförsörjningssystem är komplext och globalt. Livsmedel som produceras i Sverige, såväl som i Sveriges grannländer, är beroende av globala värdekedjor för t.ex. energi, gödsel, foder, utsäde, växtskyddsmedel och maskindelar. Livsmedelsproduktionen i de nordiska länderna har i många delar liknande produktionsförutsättningar, inte minst vad gäller geografi och klimat, samtidigt finns det skillnader som kan ha betydelse för vilka insatser som är verkningsfulla.

Sverige jämförs ofta med Finland, som med utgångspunkt från sitt utsatta geografiska läge under lång tid arbetat fokuserat med frågor kopplade till god beredskap och försörjningsförmåga. Det finska beredskapssystemet som har upprätthållits kontinuerligt, har påverkat förutsättningarna för den finska livsmedelsproduktionen, t.ex. hur infrastrukturen i livsmedelskedjan ser ut. I

Finland finns också en stor efterfrågan på finsk mat, vilket även det kan härledas till det finska beredskapsarbetet. I förhållande till sin konsumtion har Finland för vissa produktkategorier större inhemsk produktion jämfört med Sverige, men det finns också produktkategorier där Sverige har större produktion än Finland.

Delar av Norge som gränsar mot Sverige har en aktiv jordbruksproduktion med relativt god infrastruktur för livsmedelsproduktion. Det är i dagsläget inte möjligt att utnyttja mejerier och slakterier på norska sidan av gränsen, även om vissa anläggningar ligger nära svenska gårdar.

Det kan vara svårt att göra direkta jämförelser mellan länder givet faktorer som olika mätmetoder och olika källor. I den mån skillnader kan konstateras mellan områden med liknande förhållanden, behöver dessa analyseras och viktiga faktorer som har utnyttjats på ett bra sätt i andra länder behöver redovisas.

Utredaren ska därför

- göra en internationell jämförelse med relevanta områden som har liknande förhållanden som norra Sverige, t.ex. i Norge och Finland.

Uppdraget att föreslå åtgärder för att stärka lönsamhet och konkurrenskraft

Utifrån slutsatserna av analysen av bl.a. primärproduktionens och livsmedelsindustrins utveckling, bedömningen av hur utvecklingen i norra Sverige skiljer sig från utvecklingen i övriga Sverige, bedömningen av ändamålsenlighet och effektivitet i befintliga insatser för primärproduktionen och livsmedelsindustrin i norra Sverige samt efter den internationella jämförelsen med relevanta områden med liknande förhållanden som norra Sverige, behöver åtgärder som kan stärka lönsamhet, konkurrenskraft och robusthet i livsmedelsproduktionen i norra Sverige identifieras och föreslås. Åtgärderna ska vara förenliga med bestämmelserna om statligt stöd.

Utredaren ska därför

- föreslå åtgärder för att stärka lönsamhet och konkurrenskraft i livsmedelsproduktion i norra Sverige så att livsmedelsproduktionen kan öka och bli mer robust, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska bedöma genomförbarheten av de föreslagna åtgärderna. Vid utformningen av förslagen ska EU:s statsstödsregler särskilt beaktas. Utredaren ska även beskriva vilka konsekvenser förslagen kan få i förhållande till EU-rätten i övrigt.

Utredaren ska bedöma de offentligfinansiella konsekvenserna, konsekvenserna för konkurrenskraften och konsekvenserna i övrigt av de åtgärdsförslag som övervägs. I det ingår att bedöma vilken påverkan förslagen har för berörda myndigheter, företag och andra aktörer. Utredaren ska även bedöma eventuella klimat- och miljökonsekvenser. Konsekvensanalysen ska göras löpande under utredningstiden för att säkerställa att samhällsekonomisk hänsyn tas redan i utformningen av förslagen. Detta innebär att samhällsekonomiska aspekter tidigt och systematiskt ska beaktas när förslag eller åtgärdsalternativ tas fram. Syftet är att redan vid utformningen av förslagen tydliggöra förslagets förväntade effekter. Om utredarens förslag innebär offentligfinansiella kostnader, ska förslag till finansiering lämnas.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med andra relevanta utredningar samt beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet. Utredaren ska i sitt arbete också samråda med Jordbruksverket, Myndigheten för civilt försvar, Tillväxtverket, Sametinget, berörda länsstyrelser och andra berörda myndigheter samt föra dialog med företrädare för jordbruk, vattenbruk och rennäring och relevanta intresseorganisationer.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2027.

(Landsbygds- och infrastrukturdepartementet)